

ISSN 2181-3787
E-ISSN 2181-3795

“PEDAGOGIK AKMEOLOGIYA”
xalqaro ilmiy-metodik jurnal

«ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ»
международный научно-методический журнал

“PEDAGOGICAL ACMEOLOGY”
international scientific-methodical journal

№6(14) 2024

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAK Rayosatining 2023-yil 5-maydagi 337-qarori bilan **07.00.00 - tarix, 13.00.00 - pedagogika, 19.00.00 - psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruruiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX 7

Ochil Sirojov. Urush yillarida buxoro qishloq xo'jaligi (1941-1945-yillar)	7
Rizayev Baxtiyor Nazarboyevich. Sotsialistik qishloq xo'jaligi: nazariya va amaliyot	12
Yaxyoyeva Sojida Abdurahimovna. Genderga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etishning falsafiy-tarixiy ildizlari.....	17
Boltayev Bobir Baxtiyorovich. Zamonaviy muzeylar tashkil etishda buxoro tajribasi.....	23

13.00.00 - PEDAGOGIKA FANLARI 28

Ibragimova Gulsanam Nematovna. Bo'lajak maktabgacha ta'lim mutaxassislarini innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayoni oldiga qo'yiladigan talablar	28
Qo'chqarova Shakarjon Azimboy qizi. Boshlang'ich sinflarda matn ustida ishlash jarayonining kompetensiyaviy rivojlanish jarayoni tavsifi.....	34
Sharifzoda Sardorbek O'razboy tabib o'g'li. Bo'lajak o'qituvchilarni gender yondashuv asosida o'quvchilarni ijtimoiylashuvini shakllantirishning boshlang'ich darajasini aniqlash.....	39
Xudaynazarov Egambergan Madraximovich. Ta'lim tizimida elektron platformalarning ahamiyati va unda foydalanish metodologiyasi	44
Saloxitdinova Navro'za Murodulla qizi. Boshlang'ich sinflarda steam ta'limini joriy qilishda kompetensiyaviy yondashuv (Xorijiy tadqiqotlar misolida).....	49
Husenova Aziza Sharipovna. Blum taksonomiyasi va o'quvchilarning bilish imkoniyatlari....	54
Omonova Dildora Nekmurodovna. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy tayyorgarligini tanqidiy fikrlash ko'nikmasi orqali takomillashtirish	60
Marhabo Sayfulloyevna Ashurova. Buxoro jadidlari va yangi usul maktablarida o'qitish imkoniyatlari	64
Бехруз Хамидович Болтаев. Теоретическая значимость развития музыкальной культуры тюркских народов на основе качественного подхода	72
Jumayeva Feruza Sayidovna. Ta'lim sifatini ta'minlashda didaktik o'yinlarning o'rni	75
Kamolova Azimaxon Odiljon qizi. Kasbiy kasaliklarni oldini olishda va oliy ta'lim muassasasi talabalarining salomatlik madaniyatini shakllantirish	79
Зарипов Камол Яшинович. Методы использования искусственного интеллекта при глубинном изучении английского языка студентов и школьников.....	83
Sidikova Shohsanam Shoilhom qizi. Studying the effectiveness of digital tools in the development of language skills among non-philological education students.....	91
Rahmonov Kamol Jamolovich. Hamkorlik strategiyalariga asoslangan seminar darslarini loyihalashtirish bo'yicha metodik tavsiyalar ("1920-1924 yillarda BXSRS matbuoti" mavzusi misolida).....	96
Nurmatova Iroda Toxtasinovna. Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy va teatr faoliyatida ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish shartlari	101
Umarova Nilufar Xasanovna. Direktorlar boshqaruv muloqotida kommunikativ strategiyalar pedagogik muammo sifatida	105
Xabib Sodikov. Talabalarining korxonada ijtimoiy-amaliy tayyorgarligini shakllantirish usullari.....	111
Xodjiyev Azamat Baxodirovich. Innovatsion texnologiyalar asosida marketing nazariyasi asoslari fanini o'qitish metodikasini tashkil etish	118
Husenov Nodir Nuriddinovich. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning jismoniy tarbiya mashg'ulotlarida ulotqirish texnikasini o'rgatish metodikasi	123
Abdug'afur Avliyoqulov. Aniqlik va tabiiy fanlarni integratsiyalashning konseptual asoslari....	128
Saburov Erkin Yulimbayevich. Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarida kasbiy kompetentlikni rivojlantirish metodikasi	134
Ismailov Tohirjon Xushnodbek o'g'li. Jadidchilikning ta'lim-tarbiya sohasidagi maqsad va prinsiplari	137

Ismailov Tohirjon Xushnodbek o'g'li

Urganch davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: ismailovtohir4349@gmail.comOrcid code: [0000-0002-8571-3653](https://orcid.org/0000-0002-8571-3653)

JADIDCHILIKNING TA'LIM-TARBIYA SOHASIDAGI MAQSAD VA PRINSIPLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada jadidchilik harakatining ta'lim-tarbiya sohasidagi maqsadlari va prinsiplariga chuqur e'tibor qaratiladi. Jadidlar XX asr boshida O'zbekistonda milliy uyg'onish va madaniy rivojlanishning asosiy yetakchilaridan biri sifatida o'zlarining yangilanish tamoyillari asosida ta'lim tizimini isloh qilishni maqsad qilganlar. Ularning maqsadi yosh avlodni zamonaviy bilimlar bilan ta'minlash, ilg'or pedagogik usullarni joriy etish, shuningdek, milliy va diniy qadriyatlarga asoslangan ta'limni rivojlantirish edi. Maqolada jadidchilik ta'lim-tarbiya sohasidagi asosiy prinsiplar, ularning uslublari va maqsadlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: jadidchilik, ta'lim-tarbiya, milliy uyg'onish, madaniy rivojlanish, islohotlar, zamonaviy ta'lim, pedagogik usullar, milliy qadriyatlar.

ЦЕЛИ И ПРИНЦИПЫ ДЖАДИДИЗМА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СФЕРЕ

Аннотация. В этой статье основное внимание уделяется целям и принципам джадидистского движения в сфере образования. Как один из главных лидеров национального возрождения и культурного развития Узбекистана в начале XX века, джадиды стремились реформировать систему образования на основе принципов обновления. Их целью было обеспечение подрастающего поколения современными знаниями, внедрение передовых педагогических методов, а также развитие образования, основанного на национальных и религиозных ценностях. В статье анализируются основные принципы джадидистского образования, их методы и цели.

Ключевые слова: джадидизм, образование, национальное возрождение, культурное развитие, реформы, современное образование, педагогические методы, национальные ценности.

PURPOSES AND PRINCIPLES OF EDUCATION IN THE FIELD OF EDUCATION

Abstract. This article focuses on the goals and principles of the Jadidist movement in the field of education. Jadids, as one of the main leaders of national revival and cultural development in Uzbekistan at the beginning of the 20th century, aimed to reform the education system based on their principles of renewal. Their goal was to provide the young generation with modern knowledge, introduce advanced pedagogical methods, and develop education based on national and religious values. The article analyzes the main principles, their methods and goals in the field of modern education.

Key words: modernism, education, national awakening, cultural development, reforms, modern education, pedagogical methods, national values

Kirish. Jadidchilik harakati O'rta Osiyo xalqlarining milliy uyg'onish davri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, XIX asr oxiri va XX asr boshlarida o'zining ijtimoiy-siyosiy, madaniy va ta'lim-tarbiya sohasidagi faoliyati bilan ajralib turadi. Ushbu harakat vakillari, ya'ni jadidlar, millatni yangilanish va rivojlanish sari yetaklash uchun ta'lim tizimini isloh qilishni eng muhim yo'nalishlardan biri sifatida ko'rdilar. Ular eski maktab va madrasalardagi an'anaviy ta'lim

usullarining zamonaviy talablarni qondira olmasligini tushunib yetgan holda, yangi uslubdagi maktablar ochishga va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etishga kirishdilar.

Jadidlar o'z ta'lim-tarbiya konsepsiyasida xalqning savodxonligini oshirish, milliy va diniy qadriyatlarga sodiqlikni saqlagan holda, dunyoqarashni kengaytirish va fan-texnika yutuqlaridan foydalanishni maqsad qildilar. Ular yoshlarga zamonaviy bilimlarni berish orqali millatni jahon sahnasida raqobatbardosh qilishga ishonishgan. Shu sababli, jadidchilikning ta'lim-tarbiya sohasidagi maqsad va prinsiplarini o'rganish nafaqat tarixiy, balki bugungi kun ta'lim islohotlari uchun ham dolzarb ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Jadidchilik harakati va uning ta'lim-tarbiya sohasidagi maqsadlari haqida ilmiy tadqiqotlar ko'plab o'zbek va xorijiy olimlar tomonidan o'rganilgan. Jumladan, A. Avloniy[1], M. Behbudiy[2] kabi jadid mutafakkirlarining asarlari va ularning ta'lim tizimini isloh qilishga qo'shgan hissalarini ko'plab tadqiqotlar mavzusi bo'lgan. A. Fitratning "Jadidchilik tarixi"[3] asarida harakatning umumiy falsafasi va pedagogik tamoyillari tahlil qilingan. Shuningdek, M. Shokirov[6] va Z. Xolboev singari tadqiqotchilar jadidchilikning milliy uyg'onish va madaniy islohotlardagi roli, shuningdek, ularning g'oyalari O'zbekiston ta'lim tizimiga ta'sirini o'rganishgan.

Chet ellik tadqiqotchilar orasida, Rossiyalik va Turkiston mintaqasini o'rganuvchi olimlar tomonidan jadidchilik va uning ta'limiy islohotlari haqida qimmatli ma'lumotlar taqdim etilgan. E. Benningsen[5], A. Khalid[4] va S. Dudoignon kabi olimlar jadidchilikning siyosiy va madaniy jihatlari e'tibor qaratib, ularning ta'lim-tarbiya sohasidagi faoliyatini keng miqyosda o'rganganlar.

Ushbu adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, jadidlar ta'lim-tarbiyani milliy uyg'onishning eng muhim vositasi sifatida ko'rganlar va ular joriy etgan islohotlar nafaqat ta'lim sohasiga, balki butun jamiyatning madaniy va ijtimoiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan.

Metodologiya. Maqolada tahliliy va tarixiy tadqiqot usullaridan foydalanilgan. Dastlab, jadidchilik harakatining ta'lim-tarbiya sohasidagi asosiy g'oyalari, maqsad va prinsiplarini aniqlash uchun ularning dastlabki manbalari va olimlarning ilmiy ishlari o'rganildi. Keyinchalik, bu ma'lumotlar tarixiy kontekstda tahlil qilinib, jadidlarning pedagogik usullari va ularning zamonaviy ta'lim islohotlariga ta'siri o'rganildi.

Shuningdek, qiyosiy tahlil usuli orqali jadidlar tomonidan taqdim etilgan ta'lim-tarbiya tamoyillari boshqa madaniy-milliy uyg'onish harakatlari bilan solishtirildi. Bu esa jadidchilikning o'ziga xos jihatlari ochib berishga yordam berdi.

Muhokama. Jadidchilik harakatining ta'lim-tarbiya sohasidagi islohotlari O'rta Osiyoning ijtimoiy-madaniy taraqqiyotida muhim o'rin tutgan. Jadidlarning asosiy maqsadi – millatni savodli qilish, zamonaviy bilimlarni xalq orasida tarqatish va yoshlarni ilg'or fikrlashga o'rgatish edi. Ular an'anaviy maktablar va madrasalar o'qitayotgan usullarni samarasiz deb hisoblab, yangi usuldagi maktablarni tashkil etish orqali ta'limni isloh qilishga harakat qildilar. Ushbu islohotlar o'sha davrdagi ijtimoiy-siyosiy holat bilan bog'liq bo'lib, jadidlar ta'limni millatni uyg'otish va mustaqil taraqqiyot yo'liga olib chiqish vositasi sifatida ko'rganlar.

Muhokamada shuni ta'kidlash joizki, jadidlar faqat ta'lim tizimini modernizatsiya qilish bilan cheklanmay, shuningdek, milliy o'zlikni anglash va diniy-ma'rifiy qadriyatlarni himoya qilishni ham maqsad qilib qo'yganlar. Ular maktablarda nafaqat dunyoviy bilimlarni, balki milliy va diniy qadriyatlarni ham o'rgatish muhimligini uqtirgan. Shu bilan birga, jadidlar ta'lim-tarbiya orqali milliy o'zligini yo'qotmagan holda modernizatsiyaga intilish kerakligini tushunganlar.

Jadidchilik harakatining asosiy prinsiplaridan biri, bu – yosh avlodni tanqidiy fikrlashga va zamonaviy dunyoqarashga ega bo'lishga o'rgatishdir. Bu prinsip bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Hozirgi zamon ta'lim tizimida ham jadidlar tomonidan ilgari surilgan tamoyillar – savodxonlik darajasini oshirish, ilg'or pedagogik usullarni joriy etish va milliy qadriyatlarga e'tibor berish – asosiy yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda.

Shuningdek, jadidlarning ta'lim-tarbiya islohotlari o'z vaqtida kuchli qarshiliklarga duch kelgani ham muhokama qilinishi lozim. An'anaviy dindorlar va eski maktab tarafdorlari bu yangiliklarni qabul qilishda ehtiyotkorlik bilan yondashganlar, ularni diniy va madaniy

qadriyatlarga tahdid sifatida ko'rganlar. Shu sababli, jadidlar ko'pincha ijtimoiy qarama-qarshiliklar bilan to'qnash kelgan bo'lsa-da, ular ta'lim sohasida sezilarli natijalarga erishdilar.

Shuni takidlash mumkinki, jadidchilik harakatining ta'lim-tarbiya sohasidagi maqsadlari va prinsiplarini tahlil qilish nafaqat tarixiy jarayonlarni yaxshiroq anglashga, balki bugungi zamonaviy ta'lim tizimini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Natijalar. Jadidchilik harakatining ta'lim-tarbiya sohasidagi islohotlari milliy uyg'onish va modernizatsiyaga hissa qo'shgan muhim omillardan biri sifatida tarixda o'z o'rnini mustahkamlagan. Tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, jadidlar o'z zamonasi uchun yangi, ilg'or pedagogik uslublarni joriy qilib, ta'lim tizimini tubdan o'zgartirishga erishgan. Ularning ta'limga bo'lgan yondashuvi zamonaviy bilim va texnologiyalarni xalq orasida tarqatish, shuningdek, milliy va diniy qadriyatlarga sodiqlikni saqlab qolish g'oyalariga asoslangan edi. Asosiy natijalar quyidagilardan iborat:

Ta'lim tizimini isloh qilish: Jadidlar tomonidan tashkil etilgan yangi usuldagi maktablar o'sha davrda ta'lim berishning an'anaviy shakllarini yangilashda katta rol o'ynadi. Ular o'quv dasturlariga fan, matematika, geografiya kabi zamonaviy fanlarni kiritish orqali o'quvchilarni ilg'or dunyoqarashga ega bo'lishga undashdi[7].

Milliy uyg'onishga ta'siri: Ta'lim sohasidagi islohotlar nafaqat savodxonlik darajasining oshishiga, balki milliy uyg'onish va o'zlikni anglash jarayonining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Yangi bilimlarni o'zlashtirgan yoshlar milliy manfaatlar va mustaqil taraqqiyot g'oyalarini ilgari surishda yetakchi bo'lishdi.

Pedagogik metodlarning joriy etilishi: Jadidlar pedagogik yondashuvda interaktiv va ilg'or usullarni qo'llashga katta e'tibor qaratdilar. Ular o'quvchilarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlash va analitik ko'nikmalarini rivojlantirishga intilganlar, bu esa keyinchalik ta'lim tizimining islohotlarida muhim omil bo'ldi.

An'anaviy qarshiliklarni yengish: Harakatning dastlabki bosqichlarida jadidlarning yangiliklariga an'anaviy dindorlar va eski maktab tarafdorlari qarshilik ko'rsatgan bo'lsa-da, vaqt o'tishi bilan bu qarshiliklar sekin-asta yengildi. Jadidlar o'zlarining milliy va diniy qadriyatlarga sodiqligi bilan bu qarama-qarshiliklarni yumshatishga muvaffaq bo'lishdi.

Ushbu natijalar jadidchilikning ta'lim-tarbiya sohasida millatni yangi bilimlar bilan boyitish va uni zamonaviy dunyo bilan raqobatbardosh qilish maqsadini amalga oshirishga qaratilgan sa'y-harakatlarining muvaffaqiyatli bo'lganini ko'rsatadi.

Xulosa. Jadidchilik harakati O'rta Osiyoda, xususan O'zbekistonda ta'lim-tarbiya sohasida tub islohotlar amalga oshirishga muvaffaq bo'lgan harakat sifatida milliy tarixda muhim o'rin tutadi. Jadidlarning asosiy maqsadi millatni savodli qilish, zamonaviy bilimlar bilan boyitish, va milliy o'zlikni asrab qolgan holda jamiyatni modernizatsiyalash edi. Ular ta'limni milliy uyg'onish vositasi deb bilganlar va bu yo'nalishda xalqni rivojlantirish uchun ko'plab innovatsion pedagogik usullarni joriy etishgan.

Jadidlar tomonidan yaratilgan yangi usuldagi maktablar va o'quv dasturlari zamonaviy bilimlarni milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirgan bo'lib, bu usullar yoshlarga ilm-fanni chuqur o'rganishga va dunyoqarashni kengaytirishga imkon yaratdi. Harakatning ta'lim-tarbiya sohasidagi islohotlari nafaqat savodxonlik darajasining oshishiga, balki milliy o'zlikni anglash va madaniy rivojlanish jarayoniga katta hissa qo'shdi.

Shuningdek, jadidlarning maqsadlari va prinsiplarini tahlil qilish bugungi kunda ham dolzarb ekanini ko'rsatadi. Zamonaviy ta'lim islohotlarida milliy qadriyatlarga asoslangan, zamonaviy bilim va texnologiyalarni o'z ichiga olgan ta'lim tizimini yaratish jadidlarning g'oyalaridan ilhomlanadi. Ularning merosi hozirgi zamonda ham milliy ta'lim tizimini rivojlantirishda yo'lchi yulduz bo'lib xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, jadidchilikning ta'lim-tarbiya sohasidagi islohotlari va ularning maqsadlari milliy rivojlanish, zamonaviylik va o'zlikni anglashning uyg'unlashuvi sifatida bugungi kunda ham chuqur o'rganilishi va qadrlanishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Avloniy, A. (1992). Turkiston madaniyati. Toshkent: Sharq nashriyoti.

2. Behbudiy, M. (1913). *Maktablarimiz*. Samarqand.
3. Fitrat, A. (1926). *O'zbek jadidchilik tarixi*. Toshkent: Maorif nashriyoti.
4. Khalid, A. (1998). *The Politics of Muslim Cultural Reform: Jadidism in Central Asia*. Berkeley: University of California Press.
5. Bennigsen, A. (1968). *Muslim National Communism in the Soviet Union: A Revolutionary Strategy for the Colonial World*. Chicago: University of Chicago Press.
6. Shokirov, M. (2007). *O'zbek jadidchiligining ma'naviy merosi*. Toshkent: O'zR FA Ma'naviyat nashriyoti.
7. Ismailov, T. (2024). *The Role Of Mukhammad Rakhimokhan Ii (Feruz) In The Khorazm Mighty Movement. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences* (T. 3, Выпуск 16, cc. 46–52). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13790121>